

Studentenpastoraat als hedendaagse communicatiestijl

Om aan te kunnen haken bij de leefwereld en de taal van de huidige studentengeneratie zijn studentenpastores op zoek gegaan naar een passende manier van communiceren over religiositeit, toewijding en zingeving.

Wie tegenwoordig als student kennis maakt met studentenpastoraat, stuit in eerste instantie op (merk) namen die meestal niet meteen doen denken aan iets kerkelijks of godsdienstigs. Zo'n eerste kennismaking met instellingen die ooit bekend stonden als 'studentenpastoraat' gaat nu via de volgende labels: Expect, Tint, The In-between, Ekklesia, NEWConnective, Ki Tov, Studentenplatform voor Levensbeschouwing, SPA020, Motiv, Studentenkerk, Ophef, Note to Self. Enkele van die labels herinneren expliciet aan geloof en religie, maar de meeste hebben die connotatie nauwelijks of niet. Bij sommige ervan kun je als student mogelijk een associatie maken met zingeving of met iets sociaals, maar andere zijn eigenlijk niet veel meer dan – inderdaad – een merknaam.

De veranderde naamgeving heeft zich de afgelopen tien tot vijftien jaar voorgedaan, bij

het ene studentenpastoraat wat eerder dan bij het andere. Het is een ontwikkeling die direct verband houdt met de ingrijpende veranderingen in het levensbeschouwelijke landschap in ons land.

De term 'studentenpastoraat' zegt de huidige studentengeneratie weinig of niets. De woorden kerk of zingeving of levensbeschouwing roepen in de meeste gevallen associaties op als: achterhaald, een groot vraagteken, of: 'Ik snap het wel, maar 't is niets voor mij'. Er is in onze huidige cultuur een zekere mate van onwetendheid of ongeletterdheid ontstaan als het gaat over vragen rond zingeving, toewijding, engagement, spiritualiteit of religiositeit. Ze zijn er wel, die vragen, maar ze zijn betrekkelijk impliciet en ongearticuleerd, zeker bij de jongere generatie. De klassieke religieuze of levensbeschouwelijke tradities in ons land functioneren voor deze generatie nauwelijks nog als een kader waarin je ►

deze vragen aan de orde zou kunnen stellen. Tegen de achtergrond van die ontwikkeling zijn studentenpastores op zoek gegaan naar een andere manier van communiceren over geloof, religie en zingeving. Daarbij ligt het startpunt niet zozeer bij de tradities namens welke zij als studentenpastores zijn aangesteld, maar bij de leefwereld en de taal van de huidige studentengeneratie. Op welke manier praten zij met elkaar over de zin van het leven, wat zijn hun zorgen, waar lopen zij tegenaan, waaraan beleven zij plezier en voldoening, waarvoor lopen zij warm?

Hun leefwereld wordt gekenmerkt door hoge verwachtingen van zichzelf en vanuit hun omgeving, individualisme, populaire cultuur (film, mode en popmuziek), digitale media, ge-fragmenteerde sociale praktijken en beperkte intellectuele belangstelling. Levensoriëntatie wordt in dit alles vooral ervaren als een eigen, individuele zoektocht.

Studentenpastores zoeken naar een communicatiestijl over zingeving die aansluit bij deze leefwereld. Zij doen dat vanuit de veronderstelling dat articulatie van zin- en levensvragen onder studenten belangrijk is voor hun persoonlijk en maatschappelijk zelfverstaan en welbevinden en dat wellicht elementen uit diverse levensbeschouwelijke en religieuze tradities in die articulatie betekenisvol kunnen zijn. Boven genoemde labels zijn een karakteristiek voorbeeld van deze andere stijl van communiceren.

< Taizé, Frankrijk

Uitingsvormen van studentenpastoraat

In dit artikel beschrijf ik een aantal uitingsvormen die op dit moment kenmerkend zijn voor de manier van werken van het studentenpastoraat, waarbij die andere communicatiestijl steeds op de een of andere manier van toepassing is. Daarbij gebruik ik de term 'studentenpastoraat' als aanduiding van een werksoort waarbinnen vooral theologisch geschoolde geestelijk verzorgers of pastores actief zijn, naast een beperkt aantal die geschoold zijn in de humanistiek of de godsdienstwetenschap. Hun aandachtsgebied in het werk is de studentenwereld. Zij zijn aangesteld door verschillende kerken in Nederland, in sommige gevallen door het Humanistisch Verbond, soms ook door een

instelling voor hoger onderwijs of door een speciaal voor dit doel opgerichte stichting.

De studentenpastores werken samen in het Landelijk Beraad Studentenpastores (LBS). In dit beraad, dat vijf keer per jaar bij elkaar komt, worden ervaringen en expertise uitgewisseld, workshops gehouden en twee keer per jaar wordt er een studieconferentie georganiseerd. Kerken die op dit moment een belangrijke rol spelen in het aanstellen van studentenpastores, zijn de Protestantse Kerk in Nederland, de Rooms-Katholieke Kerk en daarnaast in bescheidener mate de Doopsgezinde Kerk, de Remonstrantse Broederschap, de Anglicaanse Kerk en de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Daarnaast moeten in dit verband genoemd worden: het Humanistisch Verbond, plaatselijke stichtingen en in voorkomende gevallen ook instellingen voor hoger onderwijs, zoals de ►

*Ze zijn er wel, die vragen,
maar ze zijn betrekkelijk impliciet
en ongearticuleerd*

Radboud Universiteit, Hogeschool Windesheim en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN).

Een overzicht van vrijwel alle studentenpastoraten in Nederland wordt geboden door de website Note to Self, een digitaal project van het Landelijke Beraad Studentenpastores (www.notetoself.nu). Via deze site zijn de meeste websites van de plaatselijke studentenpastoraten te bereiken.

In betrekkelijk willekeurige volgorde kunnen er op dit moment een zestal kenmerkende uitingsvormen van studentenpastoraat worden onderscheiden.

Spiritualiteit

Vanouds zijn in verschillende studentensteden in Nederland oecumenische studentengemeentes ontstaan, waar de vieringen ooit door veel studenten werden bezocht. Dat laatste is al lang niet meer het geval. Er bestaan nog steeds 'studentengemeentes', maar die worden voornamelijk bevolkt door oud-studenten en allerlei anderen, veelal wat ouder, die op zoek zijn naar een alternatieve vorm van kerk-zijn. De studenten die in deze tijd ter kerke gaan, zijn vooral te vinden in evangelische en in orthodox-reformatische kerken.

Kerkgang is dus niet meer gebruikelijk onder het overgrote deel van de studentenpopulatie. Toch worden kloosterweekends, reizen naar Taizé, meditatiegroepen (zen, mindfulness, christelijke meditatie), excursies naar religieuze instellingen, incidentele vieringen op bijzondere

levensmomenten, vieringen samenhangend met een evenement als Roze Zondag, meditatieve vieringen of een seidermaaltijd goed bezocht door studenten. Verschillende studentenpastoraten organiseren met regelmaat deze activiteiten waarvan je kunt zeggen dat ze een

uitgesproken spiritueel karakter hebben. Studenten doen eraan mee om te ontdekken: 'Is dit

iets voor mij?' 'Kan ik hier een beleving vinden die mij goed doet en inspireert?' 'Helpt het mij misschien om op een goede manier in het leven te staan, meer in balans?' Dergelijke vragen lijken een belangrijke, motiverende rol te spelen.

Je kunt dit soort activiteiten typeren als 'verkenning van bestaande religieuze en spirituele praktijken'. Die verkenning wordt uiteraard uit nieuwsgierigheid geboren, maar blijkt ook zeer duidelijk in functie te staan van een verlangen naar levensoriëntatie, waarbij met name rituele ordening belangrijk wordt gevonden: een streven naar regelmatige meditatie en stille tijd in het eigen leven, herhalend zingen van meditatieve liederen, een kaars branden op z'n tijd, met aandacht maaltijd houden.

Een dergelijk verlangen is in verband te brengen met een bredere interesse in deze tijd om na te denken over tijd en tijdsbesteding, discipline en rust. Denk aan de boeken van Joke Hermsen en Marli Huijer, die weliswaar verschillende benaderingen van deze thematiek voorstaan, maar eenzelfde aandachtsrichting hebben (Hermsen 2009; Huijer 2011, 2013). Ook het veelgelezen boek *Een levensregel voor beginners* van Wil Derkse kan hier genoemd worden (Derkse 2000). Het zijn benaderingen van een

Activiteiten die je kunt typeren als 'verkenning van bestaande religieuze en spirituele praktijken'

levensproblematiek die een achtergrond heeft in tijdsdruk, stress en veel impulsen die op je afkomen. Deze problematiek is met name ook aan de orde bij huidige studentengeneraties vanwege de toenemende druk om snel te studeren, andere regelgeving voor studievoortgang – harde knip en bindend studieadvies – en alle aandacht die de sociale media opeisen.

Ontdekking van de eigen toewijding

‘Waarom studeer ik?’ ‘Wat zijn mijn drijfveren bij de keuze van een afstudeeronderzoek?’ ‘Wat inspireert mij als ik denk of droom over toekomstig werk?’ ‘Waarom loop ik warmer voor activiteiten die ik naast mijn studie doe dan voor mijn studie zelf?’ Dergelijke vragen houden veel studenten vroeg of laat bezig tijdens hun studieloopbaan, maar komen niettemin binnen de opleidingen zelf nauwelijks aan de orde.

Veel studenten zoeken antwoorden op die vragen in persoonlijke gesprekken met elkaar, binnen de studentenorganisaties en -verenigingen waarvan ze lid zijn, of anderszins. Vaak blijken ook vrijwilligerswerk, een reis maken of het doen van een bestuursjaar onbedoeld als neveneffect te hebben dat je meer zicht krijgt op wat je wilt en belangrijk vindt in je leven en toekomstige werk. Zo bieden praktijken of contexten die nu juist buiten de studie liggen, goede gelegenheden om over deze vragen na te denken.

Verschillende studentenpastoraten zijn sinds een aantal jaar actief bezig cursusactiviteiten te ontwikkelen en te organiseren die nadrukkelijk op dit soort vragen ingaan. Kenmerk van dergelijk cursuswerk is dat steeds het uitgangspunt

gezocht wordt in de praktijken waar studenten zelf bij betrokken zijn. Die praktijken vormen de context waarin deze vragen aan de orde gesteld worden.

Dat kan bijvoorbeeld een bestuurstraining zijn, waar de bestuursleden van een studentenvereniging getraind worden in interactieve vaardigheden om goed met elkaar om te gaan en effectief te werken als bestuur. Daarbij wordt nooit alleen maar instrumenteel gewerkt aan het verbeteren van vaardigheden, maar ook steeds gezocht naar diepere drijfveren, waarden en achtergronden van waaruit je werkt en leeft.

Voorbeeld

Een ander voorbeeld is een cursustraject dat recent werd verzorgd door Motiv in Delft. Studenten in een bepaalde studierichting werden uitgenodigd met elkaar te reflecteren over hun studiemotivatie. Achtergrond daarvan was de betrekkelijk grote studievertraging of zelfs uitval onder studenten. Het was een cursustraject waarbij in dit geval de vraag kwam van de betreffende afdeling van de universiteit waar zich deze problemen voordeden. Ook in dit cursustraject is er nadrukkelijk ruimte om te ontdekken wat je eigen motivatie is, hoe die motivatie zich ontwikkelt en op welke manier je dat al of niet kunt verbinden met je persoonlijke leven: ‘Hoe wil je je leven vormgeven?’ ‘Wat belemmert of helpt je juist om je op een goede manier te ontplooiën?’ ‘Op welke manier wordt dat beïnvloed door de inhoud van je studie en door studiedruk?’ (gallery.mailchimp.com/485b83286b45073820708a6e0/files/Hoogvliegers.pdf) ▷

Zo zijn er bij verschillende pastoraten ook cursusgroepen rond de vraag: 'Afgestudeerd en dan?' Het is voor studenten in bepaalde studierichtingen lastig om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt. Vaak bezet je eerst een werkervaringsplaats alvorens eventueel in aanmerking te komen voor een betaalde baan. Andere studenten zijn juist zeer gewild, maar daar bij doen zich weer andere problemen voor: te verwachten werkdruk, burn-out bij jonge professionals, hoeveel ruimte is er om naast het werk een 'eigen leven' te ontwikkelen? Weer een andere vraag is: 'Waar vind ik werk dat zou kunnen voldoen aan mijn aspiratie en inspiratie?' Ook in dit soort cursussen komen levens- en zinvragen uitdrukkelijk aan de orde.

Interessant is de verschuiving die je kunt constateren als je dit soort cursusactiviteiten vergelijkt met het aanbod aan cursus- en gespreksgroepen in een eerder stadium van studentenpastoraat, zeg maar in de jaren negentig en daarvoor. Toen waren het vaak expliciet religieuze of morele onderwerpen die in de programmering een rol speelden. Studenten kwamen daar op af, mede uit een behoefte aan religieuze, levensbeschouwelijke of morele emancipatie en vaak met het doel zich op een persoonlijke, vernieuwende manier te kunnen verhouden tot de traditie waaruit zij voortkwamen.

Zoals eerder gemeld spelen die tradities bij de huidige studentengeneratie nog slechts een ondergeschikte rol. Dat wil niet zeggen dat er geen bedachtzaamheid meer is op dit gebied. Maar die bedachtzaamheid krijgt nu veel meer een plaats in andere, niet expliciet levensbeschou-

welijke contexten en meestal aarzelend omdat de traditionele taal voor dit soort reflectie onbekend geworden is of niet meer werkt.

Juist daarom zijn studentenpastoraten gaan zoeken naar cursustrajecten waarbij die andere contexten het uitgangspunt zijn. Van daaruit wordt gezocht naar de eigen toewijding die studenten hebben. Die eigen toewijding te ontdekken in de uiteenlopende vragen waarmee zij in hun studie en in het leven staan, is een belangrijk doel van dit cursuswerk.

Ontmoetingen

Eén van de functies van studentenpastoraat is altijd het stimuleren van sociale contacten geweest tussen studenten met verschillende achtergronden. In het verleden was dat veelal in de vorm van oecumenische contacten en samenwerkingverbanden tussen studenten, afkomstig

uit verschillende kerken en zuilen. Tegenwoordig gebeurt dat bij een aantal pastoraten

Er wordt veel en vaak 'maaltijd' gehouden bij de verschillende studentenpastoraten

ook door het organiseren van interreligieuze ontmoetingen. Het toenemend aantal buitenlandse studenten in veel academiesteden is uiteraard een belangrijke factor in het ontstaan van dit soort sociale activiteiten. Soms gaan die ontmoetingen gepaard met interreligieuze vieringen of hebben ze een dialoogvorm, waarin studenten uit verschillende werelddelen hun religieuze of juist seculiere achtergrond met elkaar delen. Opmerkelijk daarbij is hoezeer het laatste – te leven vanuit een strikt seculiere achtergrond – vaak grote verbazing oproept, met name bij studenten uit andere continenten dan Europa.

Er wordt veel en vaak ‘maaltijd’ gehouden bij de verschillende studentenpastoraten. Open maaltijdgroepen op vaste avonden in de week worden goed bezocht en hebben een belangrijke functie, zo leert de ervaring. Je wordt ergens verwacht, je kunt je dagelijkse ervaring met elkaar delen, maaltijden hebben veelal een ongedwongen en ontspannen karakter, je hebt een sociaal moment waar je de dag door naar uit kunt kijken, en ook heel gemakkelijk: je hoeft zelf niet te koken of je doet dat samen met een paar anderen.

Met name studenten die zich liever niet willen binden aan een studentenvereniging met alle verplichtingen die daarbij horen, zoeken dit soort ontmoetingen. Ook zij die het gevoel hebben dat ze zich in een vereniging niet zo makkelijk kunnen handhaven, zoeken liever de meer informele en ook veiliger omgeving op van een studentenpastoraat. Studenten moeten immers niet alleen in hun studie presteren, maar veelal ook in sociaal opzicht ten opzichte van hun leeftijdgenoten. Dan is een veilige omgeving voor sommigen erg belangrijk om zich op dit gebied te kunnen ontwikkelen en zo een netwerk van vrienden en bekenden te vormen.

De rol van de studentenpastores bij deze ontmoetingen is faciliterend en begeleidend. De pastor creëert samen met studenten de mogelijkheid en gelegenheid voor deze ontmoetingen en begeleidt studenten om daarbij zorg te dragen voor een prettige en veilige omgeving, zodat ook zij die onzeker zijn of om wat voor reden ook zich niet zo gemakkelijk presenteren, zich thuis voelen.

Maatschappelijk engagement

Duurzaamheid, vluchtelingenproblematiek, mensenrechten, mensenhandel zijn belangrijke maatschappelijke kwesties waar ook studenten zich bij betrokken voelen. Die betrokkenheid wordt door hen veelal organisatorisch vormgegeven in netwerken van samenwerking. Ook studentenpastoraten spelen her en der in deze netwerken een rol. Het is voor studenten de manier om te experimenteren met vragen van politiek en maatschappelijk engagement en te ervaren wat dat voor hen persoonlijk kan betekenen. De studentenpastoraten nemen hier soms nadrukkelijk initiatieven en fungeren als plek om te vergaderen of gebruik te maken van uiteenlopende faciliteiten. Studenten die een actieve betrokkenheid hebben bij het pastoraat werken hierbij intensief samen met studenten uit andere organisaties.

Voorbeeld

Een krachtig voorbeeld waarbij een studentenpastoraat ook zelf nadrukkelijk initiatieven heeft genomen bij een project rond vluchtelingen, is The Innbetween in Maastricht. In maart 2015 betrok dit pastoraat een nieuwe locatie en werd helemaal Engelstalig, omdat ook de Maastrichtse universiteit grotendeels Engelstalig is. Bovendien werd een nieuwe naam voor het pastoraat ingevoerd: The Innbetween. Vanaf die herstart raakte het pastoraat meteen nauw betrokken bij een vluchtelingenproject dat in diezelfde tijd op gang kwam in Maastricht. The Innbetween bleek, samen met andere organisaties, in staat om in korte tijd vele honderden studenten te betrekken bij dit vluchtelingenproject.

Tot op heden (zomer 2016) is dit een succesvol project waarbij The Innbetween interculturele trainingen verzorgt en ook op andere manieren studenten betreft bij het verwelkomen van vluchtelingen in Maastricht (www.innbetween.nl).

Er zijn ook andere vormen van maatschappelijk engagement die (deels) in het kader van studentenpastoraten worden ondernomen. Denk aan duurzame kledingacties, deelname aan taalprojecten ten behoeve van nieuwe Nederlanders, maaltijden met jongeren uit het plaatselijke asielzoekerscentrum, goededoelenmaaltijden of kleinschalige diaconale projecten. In Groningen is het succes van verschillende evenementen rond mensenhandel en moderne slavernij opmerkelijk: een festivalavond, een lezing met zeer grote belangstelling, een ontmoeting met een voorvechter van mensenrechten uit een land in Afrika (vanaf najaar 2014 tot zomer 2016). Bij elk van die evenementen was het studentenpastoraat op een of andere wijze betrokken.

Met betrekking tot deze uitingsvorm is de functie van studentenpastoraat het best te typeren als 'werkplaats' of 'oefenplaats': een plek om concrete activiteiten met een nadrukkelijk maatschappelijke of politiek doel met elkaar te bedenken en uit te wisselen, te plannen en uit te voeren, samen met studenten die er vanuit persoonlijke motieven bij betrokken zijn en dus op persoonlijke titel meedoen, en ook studenten die zich op een of andere manier al gecommitteerd hebben aan een organisatie die zich met deze doelen bezighoudt. Het zijn experimenten die tijdelijk van aard zijn en een typische

netwerk-achtige organisatievorm hebben. De ervaring die je er als student opdoet, is vaak van onschatbare waarde voor de rest van je leven. Je ervaart wat het voor jou betekent om met dit soort activiteiten bezig te zijn, denkt al doende na over de waarde van maatschappelijk engagement en leert ook om te gaan met tegenslagen of juist successen naar de mate dat het je lukt om deze kwesties onder de aandacht te brengen.

'Bildung'

In vrijwel alle uitingsvormen die ik hierboven heb beschreven, kunnen aspecten van 'Bildung' worden onderkend: ontdekking van eigen spiritualiteit en de waarde die levensbeschouwelijke tradities daarbij kunnen hebben; verkenning van eigen idealen, waarden en motieven om dingen te doen of na te laten; zelfontplooiing; sociale intelligentie ontwikkelen; oefenen en experimenteren met maatschappelijk engagement. Met 'Bildung' is in dit verband bedoeld: het proces van innerlijke ontwikkeling op basis van brede beschouwing van culturele en maatschappelijke verworvenheden en uitingen. 'Bildung' stimuleert mensen tot een open, betrokken en nieuwsgierige houding ten opzichte van hun samenleving en cultuur. Het is in die zin direct gerelateerd aan burgerschap (Meijlink 2015, 107).

Bij verschillende studentenpastoraten is dit Bildungsideaal altijd een belangrijke drijfveer geweest in het werk. Het gaat er daarbij om de horizon van studenten te verbreden en hen ook te doen ontdekken hoe belangrijk het is om over de muren van de eigen studie en het eigen vakgebied heen te kijken en ook andere perspectieven toe te laten. Ethiek, cultuurf-

losofie en levensbeschouwing zijn daarin van groot belang, maar ook kunst, literatuur en geschiedenis. En niet te vergeten: de vele uitingen van populaire cultuur (film, popmuziek en mode) die elk op zich een belangrijke rol kunnen spelen in het zelfverstaan en de wereldoriëntatie van jonge mensen. De rol van het studentenpastoraat is hier vooral: het samen met studenten ontwikkelen en aanbieden van een programma van lezingen, gespreksgroepen, filmprojecten, eventueel bezoek aan theater, concerten en musea.

De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat dit element van studentenpastoraat onder druk staat. Studenten lijken op dit gebied een afnemende of verschuivende belangstelling te hebben. Ik duidde dat in het begin van dit artikel aan met de term 'beperkte intellectuele belangstelling'. Misschien is dat gegeven een weerspiegeling van de verwaarlozing die er op dit gebied sowieso is opgetreden in de afgelopen tientallen jaren in ons onderwijs. Het is in elk geval opmerkelijk hoeveel studies er de afgelopen jaren zijn verschenen waarin juist de roep om eerherstel van het Bildungsideaal nadrukkelijk naar voren komt (Meijlink 2015, 101).

Het is een open vraag of deze roep ook zal leiden tot reële veranderingen in het kennisbedrijf dat tegenwoordig universiteit en hbo heet. Het zou immers kunnen dat onze cultuur als geheel in dit opzicht in een crisis verkeert of in elk geval in een ingrijpend veranderingsproces, waarbij allermindst duidelijk is welke idealen ons zullen oriënteren in het leven en samenleven. Maar ook dat is voor studentenpastoraten een

uitdaging om alsnog samen met studenten het verlangen naar 'Bildung' serieus te nemen en dat op eigentijdse wijze vorm te geven.

Het maken van studie- of themareizen zou een voorbeeld kunnen zijn van een eigentijdse manier van 'Bildung'. Er zijn pastoraten die dit ook expliciet in hun activiteitenprogramma

opnemen: een reis wordt verbonden met de historische betekenis van de reislocaties

die worden bezocht en er is ook aandacht voor vragen die verband houden met een sociaal-politieke, culturele of religieuze problematiek die juist ook op de reislocaties naar voren komen (www.expect-leeuwarden.nl/blog/studiereizen). Dit soort reisprogramma's passen ook heel goed in de tendens van globalisering die voor veel jongeren min of meer vanzelfsprekend aan het worden is.

Geestelijke, pastorale begeleiding

Naast deze vijf uitingsvormen van studentenpastoraat is er uiteraard ook de klassieke taakstelling van studentenpastores, waarbij zij in de vorm van persoonlijke of groepsgesprekken geestelijke begeleiding bieden aan studenten. Het laatste vindt bijvoorbeeld regelmatig plaats in zogenaamde rouw- en verliesgroepen: studenten die iemand in hun directe nabijheid verloren hebben, delen met elkaar ervaringen en gedachten onder methodische begeleiding van een pastor. Ook wordt er groepspastoraat aangeboden dat verband houdt met vragen rond relaties, seksualiteit of andere persoonlijke vragen die juist in een kleine groep heel goed kunnen worden doorgesproken. De een-op- ➤

*De roep om eerherstel
van het Bildungsideaal komt de laatste
jaren nadrukkelijk naar voren*

eengesprekken met studenten kunnen in principe over heel veel verschillende dingen gaan: van vragen over geloof en zingeving tot stagnatie in de studie en motivatieproblemen, van psychische problemen tot moeite met volwassen worden. Een overzicht van deze vormen van geestelijke, pastorale begeleiding wordt gegeven in het boek *Zelfverlies en levenskunst*, waarin verschillende studentenpastores een bijdrage schrijven (Van Kampen 2008).

Bij dit onderdeel van het werk is het van groot belang om af te stemmen met andere voorzieningen die er zijn op het gebied van begeleiding van studenten, zoals studentenpsychologen en -artsen en studieadviseurs. Dat gebeurt in de diverse academiesteden met enige regelmaat. Daarbij wordt informatie uitgewisseld tussen de verschillende disciplines en soms worden er ook afspraken gemaakt over wederzijdse verwijzing. Belangrijk is hierbij het uitgangspunt dat deze geestelijke begeleiding principieel openstaat voor alle studenten. Van de studentenpastores mag dus ook verwacht worden dat zij de souplesse hebben om een grote variatie van levensvragen te kunnen begeleiden.

Rol van studentenpastores

De rol van de studentenpastores is al verschillende keren expliciet genoemd bij de verschillende uitingsvormen die ik hierboven beschreven heb.

Zij faciliteren en stimuleren studenten bij de verschillende activiteiten en projecten die georganiseerd worden. Ze zijn cursusleider en coach bij de leerprocessen die gaande zijn in het werk. Ze zijn medeverkenner met levenservaring als het gaat om het ontdekken van achterliggende

motieven, waarden en inzichten. Ze hebben kennis van religieuze en levensbeschouwelijke tradities en spelen als theoloog of humanistisch raadsman of raadvrouw de rol van hermeneut in het proces van zelfverstaan dat zich ontwikkelt bij studenten. Ze zijn ook organisator en nemen het voortouw in nieuwe initiatieven en plannen. En ze zijn voorganger en liturg en gaan voor in vieringen of in het verkennen van de waarde van spiritualiteit.

De methoden die daarbij gebruikt worden zijn van verschillende aard. Vooral de methodiek van presentie en *exposure* kunnen dan genoemd worden, maar ook die van *empowerment*, naast de gebruikelijke methodes die worden toegepast in gespreksvoering en educatieve processen (Koetsier 2006, 94 e.v.; Van Waarde 2015, 2).

De locatie waar het werk van het studentenpastoraat gebeurt, verschilt van plaats tot plaats. Met name in steden waar alleen hbo-instellingen zijn, is er meestal een bepaalde vorm van campuspastoraat ontstaan. De pastor is dan werkzaam in een van de centrale gebouwen van de instelling en de werkzaamheden concentreren zich vooral overdag, als de studenten aanwezig zijn en onderwijs volgen of op een andere manier bezig zijn met leren, bijvoorbeeld in projectgroepen.

Bij dit soort campuspastoraat kan de pastor betrokken zijn in het onderwijs zelf of in het side-gebeuren op een instelling, in de vorm van evenementen die gehouden worden of een symbolische locatie die gesitueerd wordt in een onderwijsgebouw. Een treffend voorbeeld daarvan was de zogenaamde *storybox* in het hoofdgebouw van Hogeschool Windesheim te Zwolle, een grote kubus waar studenten zinge-

vingverhalen met elkaar konden uitwisselen (www.ophef.net/nieuws/storybox).

In grotere academiesteden met meer instellingen voor hoger onderwijs is er meestal ook een campus, maar beperkt deze zich vaak tot slechts een deel van de onderwijslocaties. De overige locaties liggen verspreid in de stad. In die gevallen werkt het studentenpastoraat meestal vanuit een eigen gebouw en worden veel activiteiten ook op die locatie gehouden. Er wordt dan veelal op de middagen en avonden gewerkt.

Dat houdt ook verband met het gegeven dat in typische hbo-steden zoals Zwolle, Leeuwarden en Deventer, het studentenleven anders georganiseerd is en ook veel studenten thuis wonen en niet in hun studentenstad. In grotere academiesteden waar ook een universiteit is, is vaak een sterk ontwikkeld studentenleven dat zich in de vrije tijd en buiten de onderwijsinstellingen in de stad zelf afspeelt. Daar knoopt het studentenpastoraat dan bij aan.

Bestuurlijke inbedding

Op welke manier is het studentenpastoraat bestuurlijk ingebed? Dat is een ingewikkeld verhaal, omdat die inbedding enerzijds een meestal regionale of landelijke kerkelijke financiering kent, anderzijds een plaatselijke verankering heeft in verbondenheid met een gemeente of parochie in de betreffende studentenstad. Daarnaast zijn er in de meeste gevallen plaatselijke stichtingen die zorgen voor de materiële belangen van het studentenpastoraat: indien nodig een gebouw, secretariële ondersteuning of andere faciliteiten. Meestal ontvangt zo'n stichting ook enige subsidie van de onderwijsinstelling(en) ter plaatse om die

faciliteiten mede te financieren. Zo'n stichting heeft in sommige gevallen ook de studentenpastor in dienst en financiert dat onder andere op basis van fondsenwerving of cofinanciering met verschillende andere partijen.

De studentenpastores leggen in principe verantwoording af voor hun werk aan de zendende of opdracht gevende instantie, die immers ook hun aanstelling heeft gedaan. In de praktijk wordt er door de pastores met name ook verantwoording gegeven aan de verschillende plaatselijke stakeholders waarmee gewerkt wordt: de plaatselijke kerk of stichting, de instelling voor onderwijs en *last but not least*: de studenten zelf!

Het studentenpastoraat is de afgelopen jaren vrijwel continu getroffen door bezuinigingsrondes, met name vanuit de financierende kerken, met als gevolg een krimpende formatie van pastores. Dat heeft tot gevolg dat dit werk hier en daar uiterst fragiel wordt, onder andere doordat vacatures pas na langere tijd worden vervuld en er dus discontinuïteit ontstaat in de praktijk van het werk.

Deze ontwikkeling roept de vraag op of een meer regionale of landelijke bestuurlijke inbedding niet gewenst is. Dat zou tot meer bestuurskracht kunnen leiden, om dit werk in de toekomst van een stevige basis te kunnen voorzien. Met name met het oog op fondsenwerving en ontwikkeling van nieuwe manieren van cofinanciering is een dergelijke bestuurskracht belangrijk. Tegelijk wordt het dan wel een spannende vraag in hoeverre zo'n meer centrale manier van besturen gecombineerd kan worden met voldoende ruimte voor de studentenpastores om vanuit eigen professionaliteit, creativiteit ►

en zelfstandigheid te werken op de plaatsen waar zij zijn aangesteld.

Theologie van studentenpastoraat

Kijkend naar de genoemde uitingvormen en gebruikte methodieken die ik in dit artikel heb beschreven komt de vraag op welke theologie of filosofie er 'werkt' in het huidige studentenpastoraat. Het antwoord op die vraag zal van pastor tot pastor verschillen: de een legt immers andere accenten of heeft net weer een ander perspectief dan de ander. Het hangt uiteraard ook af van de levensbeschouwelijke traditie waarmee en waarin gewerkt wordt. Een humanistische collega zal vooral gebruikmaken van filosofie van de levenskunst, zoals die onder andere door Joep Dohmen wordt uitgewerkt (Dohmen 2014).

Maar probeer ik die vraag als theoloog en dan vanuit een *overall*-perspectief te beantwoorden, dan kom ik uit op de term 'cultuurtheologie': een theologie die volle aandacht geeft aan de ervaringen, de gedachten, de ontwikkelingen die mensen meemaken in hun leven en waaraan zij betekenis proberen te geven of misschien beter: waarvan zij hopen dat ze daarin iets van zin en waarde zullen ontdekken of ontvangen.

Erik Borgman typeert cultuurtheologie als een theologie die 'de christelijke traditie gebruikt om de sporen waar te nemen van God in de verwarrende en verbrokkelde wereld die de onze is'. Ze benadert de actuele situatie waarin wij leven als religieuze situatie (Borgman 2006, 20). Ik denk dat de meesten van mijn collega's – als zij althans als theoloog dit werk doen – zich zullen herkennen in een dergelijke benadering.

Ook de eerder genoemde methodieken, presentie en exposure, sluiten feitelijk aan bij een

cultuur-theologische benadering. Het gaat er steeds om je als pastor bloot te stellen en volop aandacht te geven aan de leefwereld waarin studenten zich bevinden, en dus aan te sluiten bij hun ervaringen, hun verlangens en teleurstellingen, hun gedachten over leven en wereld. Die benadering is wel heel spannend, want wat doe je eigenlijk als je de actuele situatie van de leefwereld van studenten typeert als een religieuze situatie? Hoe kun je dat doen als dat voor de betrokkenen zelf niet herkenbaar is? Je brengt dan immers een perspectief naar voren dat verbonden is met de christelijke traditie, terwijl de ander – de student – daar niet om vraagt of daar uit zichzelf niet op komt. Zoiets vereist een uiterst zorgvuldige communicatiehouding, waarbij voor de pastor het uitgangspunt van wederkerigheid voorop staat en waarin dus ook het perspectief van de student het volle gewicht krijgt.

Mijn Leidse collega Rob van Waarde bracht dit recent als volgt onder woorden:

'De zoektocht naar wat goed nieuws is voor hen, kan allerlei vormen aannemen. Al die vormen hebben gemeenschappelijk dat studenten worden uitgedaagd en ondersteund om hun levensbeschouwelijke bronnen te verkennen en te benutten. Dit stelt studenten in staat hun persoonlijk levensbeschouwelijk kader te ontdekken en ontplooiën, zodat zij hun unieke plek in de wereld innemen en zich daar geborgen voelen. Zo helpen we een *ruimte van gelijkwaardigheid en oordeelsvrijheid* (cursivering van mij) te creëren en behoeden, ongeacht hun religieuze achtergrond' (Van Waarde 2015, 3).

Erik Borgman stelt in zijn boek over de kerk op een gegeven moment de vraag die ook de titel is van dit boek: 'Dus, waar blijft de kerk?' En zijn antwoord luidt: 'In deze vraag!' (Borgman 2015, 128). De kerk blijft dus in deze vraag: daarin bestaat zij en (over)leeft zij in onze dagen.

Naar mijn idee is daarmee in de kern een belangrijk theologisch motief uitgedrukt waarmee ook in het studentenpastoraat gewerkt wordt: vanuit deze open vraag te werken in en met de leefwereld van studenten en met hen te vragen naar wat goed nieuws is voor hen en voor ons. Het vergt de nodige, ook geestelijke discipline om die vraag ook werkelijk 'open' te houden en dus niet al tevoren op een antwoord aan te sturen. Maar waar dat lukt, blijken zich ook werkelijk wegen van bezieling te openen. Aldus probeert studentenpastoraat een hedendaagse manier van communiceren te zijn over religiositeit, toewijding en zingeving. <

Tiemo Meijlink is sinds 2000 studentenpredikant in Groningen vanwege de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Hij is tevens voorzitter van het Landelijk Beraad Studentenpastores (LBS) en lid van de (landelijke) Werkgroep voor Studentenpastoraat binnen de PKN. Eerder was hij docent ethiek en cultuurfilosofie in het hoger beroepsonderwijs. t.meijlink@gmail.com

Literatuur

- Borgman, E. (2006). *Metamorfosen. Over religie en moderne cultuur*. Kampen: Klement.
- Borgman, E. (2015). *Waar blijft de kerk? Gedachten over opbouw in tijden van afbraak*. Baarn: Adveniat.
- Derkse, W. (2000). *Een levensregel voor beginners. Benedictijnse spiritualiteit voor beginners*. Tiel: Lannoo.
- Dohmen, J. (red.) (2014). *Over levenskunst. De grote filosofen over het goede leven*. Amsterdam: Ambo.
- Hermesen, J.J. (2009). *Stil de tijd. Pleidooi voor een langzame toekomst*. Amsterdam: Arbeiderspers.
- Huijter, M. (2011). *Ritme. Op zoek naar een terugkerende tijd*. Zoetermeer: Klement.
- Huijter, M. (2013). *Discipline. Overleven in overvloed*. Amsterdam: Boom.
- Kampen, D. van (red.) (2008). *Zelfverlies en levenskunst. Over de angst om jezelf te kiezen*. Gorinchem: Narratio.
- Koetsier, B. (2006). *Studentenpastoraat. Terugkijken en vooruitzien*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Meijlink, K. (2015). *Denken over onderwijs*. Budel: Damon.
- Waarde, R. van (2015). *Toekomstgericht pastoraat onder studenten*. Ongepubliceerd visiestuk voor het Landelijk Beraad Studentenpastores (LBS).